

LES DONES A LA QUESTA DEL SANT GRASAL CATALANA: L'EXEMPLE DE LA GERMANA DE PERCEVAL

1. La recerca del Sant Graal és a punt d'iniciar-se («la questa del sant grasal, qui per tant sera comansade», f. 6ra),¹ l'aventura definitiva que donarà fi a totes les del realme d'Artús («las marevalas del realma de Londras devan fanir», f. 5ra). Tots els cavallers presents delegen participar-hi («car trop era publicade e farmade dins lur cor e si fo mantinent publicade per tots los caveles da lains», f. 9va), acompanyats de les seves dones («e dajan qua hiran ab son cavaler e qua elas hiran ab els an la questa», f. 10ra). La cort d'Artús, per darrera vegada al complet («lo cor ma diu qua yames no seran tots en .j. taula axi con els an estat e aso as cosa qua pus ma desconorta», f. 9va), es mostra inquieta i l'atragament es pot percebre pertot arreu. De sobte, aquest ambient d'il·lusió s'esvaeix, en proclamar un vell religiós que l'aventura està reservada exclusivament als homes, i que a les dones se'ls prohibeix la seva participació («nulhom an la questa no man dona ne donsela qal faria pacar mortalment», f. 10rb). L'atracció de l'aventura és tan suggestiva (Ruiz-Domènec 1993) que ells accepten («Par estas paraulas romas qua nagu no mena sa dona ne saymia ab el», f. 10rb); però, i les dones? es resignen a no intervenir? No, ja que, encara que els homes són els únics que emprenen la recerca, les dones desenvolupen un paper fonamental, car esdevenen indispensables en l'articulació de la trama narrativa.

El propòsit d'aquest treball és l'anàlisi d'una de les figures femenines de l'obra, la Germana de Perceval, i la seva comparació amb la resta, per tal d'observar com pogueren ésser interpretades en l'horitzó històric, social i cultural català de la Plena i Baixa Edat Mitjana (Martínez Ferrando *et alii* 1980, Tasis 1980, Tavani 1980, Rubió i Balaguer 1985, Soldevila 1971, Rubió i Lluç 2000).

1. Totes les referències procedeixen del *Codicus Ambrosianus I. Sup* de la Biblioteca Ambrosiana de Milà, del qual, generosament, el Prof. Harvey L. Sharrer posà a la meua disposició una còpia microfilmada. En la transcripció del text no s'indiquen les ampliacions de les abreviatures. Les supressions són indicades amb <>, i les grafies que falten o les correccions amb []. La puntuació s'ha fet seguint les normes actuals i els noms propis s'han escrit en majúscules.

2. A l'Edat Mitjana, les reflexions sobre la dona i el lloc que ha d'ocupar a la societat s'emprenen des de dues perspectives, en les quals s'agrupen diverses formes de comprensió de l'existència femenina, i que estan regides o bé pels principis de la cultura eclesiàstica o pels de la cultura cortès (Ruiz-Domènec 1999).

La cultura eclesiàstica² confeccionarà i defensarà un model de l'estat de la dona fundat en tres principis: virginitat (*virginitas*), matrimoni (*matrimonium*) i viduïtat (*viduitas*). Es tracta, en conseqüència, d'un model concebut a partir de la figura masculina, la qual o bé la dona ha de complementar (matrimoni) o de la qual ha d'allunyar-se (virginitat i viduïtat).

Malgrat les veus que proclamaven la renúncia al cos i posaven de relleu les bondats de la virginitat i de la castedat (Brown 1988), ja des dels seus orígens l'Església cristiana havia apostat, com a situació més escaient per a la dona, pel matrimoni, dins del qual s'havia de moure en el terreny de la *caritas*, que es convertia en *castitas* en cas de viduïtat, i en el qual es rebutjaven tant la luxúria (*luxuria*) com la virginitat (Duby 1981, Flandrin 1983, Brundage 1987).

Per la seva banda, la cultura cortesa, des d'un primer moment, formularà la seva reflexió des d'una òptica tendent a aclarir quina relació s'estableix entre l'amor (*amor*) i el matrimoni (Duby 1983, Ruiz-Domènec 1986 i 2003, Brooke 1989, Köhler 1990).

Dues figures femenines bíbliques es proposaran com a modèliques a les dames i donzelles: la reina Ester, esposa d'Assuer (Artaxerxes) (Day 1995) i la Verge Maria (Pelikan 1996); encara que majoritàriament seran d'altres les més imitades.

3. *La Questa del Sant Grasal* (Crescini-Todesco 1917, Entwistle 1925, Bohigas 1961, Riquer 1993, Sharrer 1977, Brummer 1989-94; Martines 1995a, 1995b 1994-97 i 1996, Riquer I. 1997, Contreras 2003), al nostre parer, s'articula a partir del concepte d'Amor. És una subtil i meditada argumentació sobre el concepte d'Amor i dels seus diversos modes de comprensió i accés.³ L'autor sosté que l'Amor emana de Déu, i, per tant, és el mecanisme mitjançant el qual l'ésser humà pot accedir a ell. Per això manté que l'Amor, entès com *cupiditas*, així com la seva forma més execrable, la luxúria, que nega tota possibilitat d'acostament a Déu, ha de ser absolutament rebutjat; mentre que la seva manifestació com *caritas*, en tant

2. Com assenyala Martínez Domínguez (2001), en parlar de la situació a Galícia, extensible a la resta de l'Europa medieval, convisqueren dos models: el «model eclesiàstic oficial» i el «model eclesiàstic no oficial o pràctic», especialment a partir del Concili IV del Laterà (1215) fins al Concili de Trento (1545-63), on acabà imposant-se el «model oficial».

3. La mateixa exposició ofereix Gerard de Lieja, abat de Val-Saint-Lambert a la seva *Quinque incitamenta ad Deum amandum ardentem* (c. 1250), on, com subratlla Newman (2003: 151): «he shows that divine and carnal love, though opposed in morality, are identical in psychology».

que pas previ a la *castitas*, condueix a la perfecció cristiana, que és en realitat l'única via d'accés real a Déu, que és assolible plenament per mitjà de la *virginitas*.

4. Les dones que apareixen a *La Questa del Sant Grasal* pertanyen totes a la reialesa o a la noblesa; són, per tant, figures representants dels estrats superiors de la societat medieval, i, de la mateixa manera que si es tractessin d'ésser reals, aquests personatges de ficció esdevenen exemplars, tant pels seus aspectes positius com pels negatius. Es converteixen en models dignes d'imitació o de menyspreu, amb la fi d'orientar, en un principi, la resta de les dones d'aquests estrats, i, posteriorment, les dels altres estrats inferiors (Fuente 2003: 387-388).

La nostra anàlisi, com hem indicat, es fixarà en la figura femenina més important de l'obra, la Germana de Perceval, ja que és, sens dubte, la que té un major protagonisme,⁴ i es tracta d'un personatge determinant per al desenvolupament de la narració (Traxler 2000 i Williams 2001); en tant que «biografia» de ficció (Morris 1982, Contreras 2000 i 2003) que posa de manifest les diferents maneres de concepció i pràctica de l'Amor.

4.1 *La Germana de Perceval*⁵

El primer tret que sobta en la «biografia» de la Germana de Perceval és el fet que és l'única dona que intervindrà activament en la recerca del Graal, trencant obrertament la prohibició llançada per Nascià. Acompanyarà i guiarà els tres cavallers elegits, Galeàs, Perceval i Baorts (Combarieu 1996),⁶ i fins i tot acabarà essent enterrada a Sarràs al costat del seu germà i de Galeàs. L'autor la presenta com el model paradigmàtic de dona. És la història d'una donzella que representa l'exemple més acabat del model femení, proposat per l'autor, i complementari del model masculí, representat en la figura de Galeàs.⁷ La seva trajectòria es regeix per dos principis: renúncia a si mateixa, i entrega total a Déu, a la seva missió i al seu llinatge.⁸

4. Tradicionalment, s'ha esgrimit com argument per a demostrar que les dones tenen un escàs paper a l'obra el fet que la Germana de Perceval, tot i ser el personatge femení més rellevant, no tingui nom. No obstant això, cal recordar, en primer lloc, que l'única obra on se li dóna un nom és al *Perlesvaus*: Dandrane (Dondroine, Dardane, Dandrenor). Mentre que, tant a la *Segona Continuació* o *Continuació de Perceval* de Wauchier de Denain com al *Didot-Perceval*, tampoc té un nom. I, en segon lloc, que fins i tot un personatge tan destacat com és la reina Ginebra, en tota l'obra, només dos cops se l'anomena pel seu nom («la ragina Ginebra», f. 35ra, i «la ragina Ginebra», f. 62va).

5. La «biografia» de la Germana de Perceval es narra als ff. 97ra-115ra, 116va-119rb, i f. 129ra.

6. «Hi els dian que si feran els volantes, e si axiran fore de la nau e pranan la donzela e si la maten fora de la nau sobre la roche»(f. 98rb), i «Arens hic podem, dix ela, partir desi, e anar an nostre altre afer» (f. 109rb).

7. «per so quea tu aquesas tost ajuda tanvia Nostre Seyor Galeas, lo sant cavaler» (f. 25ra).

8. «Per Deu, dix ela, si yon moria per sa gario e mj seria honor e a tots mos parens, e yon deg fer partide per vos altrás, car vos altrás tornats a le mascle axi con vau huy fet no poria eser que noy agues mayor dapnatge

La Germana de Perceval és una princesa, pertanyent al llinatge més estretament lligat a la història del Graal.⁹ Un princesa que engrandirà el seu llinatge no materialment, com hauria estat en cas d'haver optat pel matrimoni, on esdevindria una peça fonamental en el joc d'estratègies matrimonials de l'època, sinó simbòlicament i moralment. La seva vida és la vida d'una renúncia, però no d'un retir del món com el de les dones de religió o com el d'algunes visionàries o com el de la seva pròpia tia, una reina vídua.¹⁰ Renuncia totalment al seu cos i a la seva bellesa. En primer lloc, es mantindrà verge, és a dir, renunciarà a un dels principis consubstancials a la condició femenina, la maternitat,¹¹ per tal de progressar espiritualment cap a la

que no seria de ma mort e per sous dich yo que fare a lur volenat, e romandra esta mascle e vous prech per deu que vos altres mo holtreyats» (f. 114ra).

9. Es tracta d'un llinatge que des de la seva aparició en l'horitzó literari havia estat vinculat al Graal, i del qual un dels membres, Perceval, havia estat elegit per concloure les aventures del Sant Graal i del reialme de Logres (Karczewska 1998). Tot i que en *La Questa del Sant Grasal* ja no serà Perceval el protagonista, paper que li serà assignat a Galeàs, un membre d'altre llinatge, que en últim terme serà l'encarregat de substituir el seu pare, Lançalot (Kennedy 1986); Perceval, un del components de la triada d'escollits, i d'altres membres del seu llinatge (la Germana de Perceval i la seva tia) conservaran un indiscutible protagonisme.

10. En l'obra les dones de religió tenen escassa presència. Així, només es descriu l'abadia («en .j. val gran, hi els veran denant els .j. abadia de donas», f. 1va), rica, si es considera la seva decoració («en .j. cambra tota pintade e bela», f. 1va), on serà investit Galeàs per suggeriment de la seva abadessa («e si raspon a les donas e a le badesa qua deso no sascondira el ya qua volanter lo fera caveler pus qua elas lon pregan», f. 2ra). En l'obra, així mateix, es produeix una confusió, ja que es menciona «.j. abadia da mongas blanchas» (f. 14vb), que posteriorment i corregint una traducció errònia de «Blanche abaïe», es converteix en una abadia de «fraras» (f. 15ra). La tia de Perceval, una dona vídua, («la ragina de la Tera Guasta», f. 38rb) preferirà viure com una «reclusa» («razclusa», f. 37va) i retirar-se del món («qua solia astar .j. de las pus ricas donas del mon e anch aquala ricasa nom plague ne mabeli tant con fa eqaste pobrasa hon son are masa», f. 38rb) abans de ser posseïda per la força («Per Deu, nabot, dix ela, fiuho per paor de mort, yo man fugi qua vos sabetes be qua cant vos anas a la cort del Rey Pales, lavos avia gran contrast ab lo Rey Irlan don el volch vanir tantost cant monsenyor fo mort e yo con a fambra puruga hoy dir qua el mausiuria sim podia pandra e si pris gran ras de mon avar e fogi an est salvatge loch per qua no fos trobade e mantinent en aquasta mayso, aytal con vos la vets e ameni mon capala debes mi a tot[a] ma maynad, antri en esta rasclusa en tal manera qua, si a Deu plau, yoy astare aytant con yo viva: hic hul fer ma fi, a eser veraya de Nostre Sanyor e anquera hic iaure apres ma vida, si a Deu plau» (f. 41vb). Aquest comportament de la tia de Perceval coincideix amb l'exposat per Francesc Eiximenis a *Lo libre de les dones* ja que «Deu encara certament la dona viuda entendre en penitència e en dejunis, car diu sen Pau, *Prima Ad Thimoteum*, V, que viuda que viu en delits morta és, ço és que en mal estament viu» (Eiximenis 1981: I, xcviij, 149).

11. Cal recordar que l'autor, malgrat criticar la conducta pecaminosa d'Eva i subratllar la seva falta que condemna a la Humanitat («Eva la pacadora, qui primera fambre fo per lanemich conselade, so as per lo Diable qui lavos comensa anganar lumenal llinatge per describre el ach tan hobrat en pecat mortal, qal la gita fore de Paradís e da le gloria del sels», f. 102rb), destaca la seva importància, d'una banda, com a portadora, d'una branca de l'Arbre de la Vida fora del Paradís, record de la seva desgràcia i anunci de la posterior salvació de la Humanitat, mitjançant la Verge Maria («E sel ram que la primera fambre pacadora aporta de Peredis en se ma, fo ple de gran significa[n]se, car axi con ela lo porta en se ma sin fo .j. gran yoya, tot axi con ela lo mostra a sels qui encare eran a venir, car ela era encare poncela, e lo ram significa tot axi con si ela los dices. Nous asmeyets, sol si nos som gitats de nostre aretatge, car nos no lavem gens perdut a tots yorns, e veus asi les anseyes que ancare hi seram nos alguna hora ho temps e qui voltra demandar al libre per que nos hisquem

seva màxima configuració. La virginitat (*virginitas*) no és només una mostra de la fortalesa de la dona i una imitació de la Mare de Déu,¹² sinó l'estat necessari de l'ésser humà per a poder accedir a Déu.¹³ D'aquesta forma s'allunyarà dels perills més grans que sotgen tant les donzelles com les dames: l'amor carnal, i sobretot la luxúria.¹⁴

L'amor carnal s'ha de rebutjar, perquè és conseqüència del pecat original que va condemnar la Humanitat,¹⁵ i deriva fàcilment cap a la luxúria, que és el pecat més condemnable.¹⁶ Dues són les dones que il·lustren millor l'amor que esdevé luxúria: Ginebra i la Donzella Leprosa.¹⁷ La reina Ginebra moguda per un amor irrefrenable (*cupiditas*) traïx el seu marit, Artús, amb Lançalot, el seu millor amic, i cau en una relació adúltera i luxuriosa, que conduirà Lançalot al fracàs en la recerca del

de Paradis, lom mils que la fame, aso raspon lo comte que laportar del ram no toca res a lome sino a le fembre car axi con ela laporta significa que lom per fambre, seria restaurat e aqaste significanse hi demostranse que per la Verga Maria seria recobrat tot lumenal linatge». (ff. 102vb-103ra); i d'altra, per que d'ella precedeix el gènere humà («volentat fo de Deu que dels abdos volch astablir lumenal linatge», f. 103vb).

12. «En tal manera entra lo benuhirat fil de Deu en la banayta Verga Sancta Maria que anch sa varganitat no fo corompude ne mal mase» (f. 112ra).

13. «la virginitat, so as .j. virtut per que lo cos net e la arma blanche [...] e sapiats que puncelatge e varginitat no as gens sola .j. cose, ans hi a gran diferencia e sius dire que puncelatge es .j. virtut que tots sels e totas selas huns hi altraz que anch foran tocats de carnal companya de semblment de luxuria, mas virginitat es la pus alte cose e la pus marevelosa que nul hom no la pot haver, so as hom ho fambre qui no la tindra de cor e da pance», f. 103ra-b). Francesc Eiximenis a *Lo libre de les dones* aconsella, seguint a Sant Jeroni, que «Bona donzella estui-u per son prou e pens en aquestes coses per conservació de ssa persona e de sa fama, e per glòria de Déu» (Eiximenis 1981: I, XXX, 56).

14. La luxúria podia ser entesa des de diferents punts de vista. El que en aquesta obra es concep coincideix amb el que pren Francesc Eiximenis a *Tractat de Luxúria del Terç del Crestià*, on llegim que «Nosaltres, emperò, d'aquest temps retenim la manera vulgar e comuna de parlar e apellam luxúria solament peccat comès en la carn en quina que manera, ço és per cogitacions carnals, o per veure o per hoir vitats carnals o per tocaments desordenats e carnals» (Renedo 1995: DXXIII, 524).

15. «E cant Eva planta lo ram ela no avia ancare virginitat perduda tant que avanch a cab de tems que Nostre Senyor comenda Edam qal conach sa fambre so as a dir qal yague ab ela carnalment», (f. 103rb).

16. La luxúria junt amb l'orgull són els pecats capitals sobre els quals fonamentalment s'insisteix en l'obra. Així, es fa patent, per exemple, en explicar a Lançalot les causes del seu fracàs en la recerca del Sant Graal («con tu devias eser cavaler de l'hesu Xrist tu fuyst cavaler del Diable e matist an tu tans de mals visis del anemich con Nostre Senyor hi avia meses de virtuts, car ancontra virginitat e castedat albarguest tu luxuria qui dastroax e confon la .j. altre. E ancontra humilitat recabast tu argul con sel qui no prasist nul hom ves tu» (f. 62vb).

17. N'hi ha d'altres casos com, per exemple, el de la donzella («.j. dopna de sayns que as la pus bela e la pus rica del mon, e sela que plus vos ame, eus a esperat lonc temps axi con sela qui no vol nul cavaler per amic si no vos», f. 88va-b) que expressa clarament el seu desig de jeure amb Baorts («Baorts, dix ela, no guardats vos aso; e vos cove que fesat[s] so de que yous raquir, que vos yagats costa mj, e sapiats que si yo nous amas mils que altra dopna no fa homa, yo nous an pregare pas, que aso no as custuma ne manera que famme prech homa, abans astraya cosa es, mas les grans bautats que yo ay tots yorns vistas an vos e las grans amos per qua yous e tots yorns amat en mon cor tant que a mj cove que yous diga so que yo e tots yorns salau; per sous prech, mon dols amich, que vos ma donats so que yous raquir, so as que vos yagats anit costa mj», (f. 89ra); o el de les dues dones, que consecutivament tempten Perceval, i sota les quals s'amaga en realitat el Diable

Graal.¹⁸ A la luxúria també pot atribuir-se la malaltia de la Donzella Leprosa («.j. pacadore», f. 115v, p. 180), ja que, d'una banda, la medicina medieval considerava la lepra, en alguns casos, com una malaltia de transmissió sexual, originada, entre d'altres raons, per una promiscuïtat sexual i una actitud luxuriosa, que provocava un desequilibri en l'harmonia del elements que componen el cos com a conseqüència d'un predomini del foc, que contamina la sang (Jacquart & Thomasset 1985, García Ballester 2001);¹⁹ i, d'altra banda, els moralistes la veien com un càstig diví per una sexualitat desmesurada (Bériac 1988).²⁰ Això explicaria que el tractament aconsellat per curar la donzella atengui no només a una qüestió clínica, mitjançant

(«Cant el hoy aste paraule sis santi tot las, mes que altre hom, hi el qui nos pras asment de las paraules e cuydas que fos fambre e nou era, ans era lanamich quil vol menar a perdicíó que la anima agues perduda a tostemps», f. 46vb; i «e si viu el antrant .j. donzela de trob gran bautat e fo vastida si ricament mils que nula altre», f. 52va), que desapareixen quan Perceval es persigna («Levos leva la ma e fause an lo front lo signa de la santa creu e cant lenamich sa santi carregat del fax de la creu que trop li era pesat e greu, si sasquiva es dascorpora de Perseval e ana farir en laygue siulant e cridant e faent la pus male fi del mon e asdevanchece que laygue torna vermale e aspesa en semblance de foch e de flama e parech que laygue cremas» f. 47ra; i «Lavos dresa la sua ma e fausa la creu al mig del front e mantinent el viu lo pavelo trastot desfet e .j. fumase fo tan gran antorn del, qal no poch veser ses, e santi si grans trons de totes parts, que a el fo semblant que fos an infern [...] e mantinent san parti [el Diable], e viu moura ten gran tampatat que a el sembla que la nau degues perfordar e tota la mar fo plane de flame si maravelosament quel semblave que totes las flamas del mon hi fosan, e la nau flameiave tant que perdela de vaser», f. 55ra-b). Els episodis es narren als folis 46vb-47ra, i 52va-55rb, respectivament. Com afirma Francesc Eiximenis en *Llibre del Àngels*: «E si el vol temptar de luxúria, pendrà forma de fembra» (Eiximenis 2003: 30, 109).

18. L'amor entre ambdós va sorgir, segons l'autor, quan Lançalot, en ser investit, va rebre de la reina, i no del rei, una espasa: «Lavos antra devant la ragina Ginebra lanemich qui no estave verament confesade pues que ela fo maridade, en aytant que elat ragarda volantera aytant con tu astiguist an son hostal lo yorn que tu davias eser caveler per so romasesas per que tu fist lo sagrement e per la falonia qal Rey nach hoblida de seyrite lespase e puyxs tan anvía le regina altre que tu lin avias anvíade per .j. caveler. Cant tu vehist que elat regarda sis pansa que an cel loch fari lanemich en descubert si durament, qal ta fau axi fort axir de la carrera drete e antrar an sela que no avias anch conaguda, so fo an la via guaste cos e arma axi merevelosament que nul hom nou pot trob ben saber. Lavoras ta tolch lanemich la vista que axi tost con tu aguist la vista ascaffade, fust pres an la dorsor dest segle e an luxúria e mantinent ne fo casade humilitat ey fo mas argul e girestra anar testa alsade axi ferament con lo leo e dayes an ton cor que tu not davias ras prasar si tu no avias ta volantat dequala que tu vayas axi bela, e lanemich que hou totes paraules axi tost con lengua les a ditas, con viu que tu pecaves mortalment en pance hi an volantat, si antra lavos dedins tu en fau anar sel que tuy avias longament tangut e sit perde Nostre Senyor que tavia tan longament noyrit e cragut e guarnit de totes bonas amos, e tavia tan alt muntat quan son sarvay tavia mes si con el sa cuyda que tu fosas lo leyal servidor e que tu li ratesas las bontats del be qal tavia prastades e tul lexest mantinent si que con tu devias eser caveler de Ihesu Xrist tu fuyst caveler del Diable e matist an tu tans de mals visis del anemich con Nostre Senyor hi avia meses de virtuts, car ancontra virginitat e castedat albuguest tu luxúria que dastroax e confon la .j. altre» (f. 62va-b).

19. El mateix raonament, d'origen hipocràtic i galènic, serà reprès sovint als tractats mèdics i ginecològics medievals per a explicar també l'esterilitat de la dona. Això podria contribuir a aclarir la infecunditat de Ginebra o d'Iseu (Contreras 2003).

20. «Var es que así a .j. donzela de qui nos som tots qans na en este tera, hi est castel es seu e molts daltes, e si savanch are a .ij. anys que ela casech en .j. malautia per volentat de Nostre Senyor, e can ela ach longament yagut e nos gordam quina malautia era sela, hi as dun am que hom apela malezaria» (f. 113va-b).

l'aplicació de la curació de contraris: una sang pura i neta per netejar-ne una de corrupta, una sang de donzella verge, sinó moral, la sang d'una princesa única: la Germana de Perceval.²¹

Ella acceptarà voluntàriament la seva mort, el seu sacrifici, en el fons el seu martiri,²² pas necessari per a gaudir d'una existència superior de naturalesa espiritual, la santedat («la sanch de la sancta puncela», f. 114vb). La Germana de Perceval ja ha complert amb la seva missió principal: conduir Galeàs a la Nau de Salomó, per fer-li entrega de la corona de Salomó («lo Rey Salemo hi mas se corona», f. 107rb), i per investir-li amb l'Espasa de l'Estranya Corretja («aste aspase a nom Astrangens Coraya», f. 109ra),²³ que ella mateixa completa físicament i simbòlicament, en teixir-ne les corretges amb el seus cabells,²⁴ que simbolitzen, una vegada més, la seva renúncia a la bellesa i a la sexualitat (Beltran 1990: 29),²⁵ i que s'ha d'entendre com arma destinada a lluitar contra la luxúria, com ho demostra el fet que les aventures amb les quals s'enfronten els elegits, després d'haver trobat l'espasa, vénen marcades per la luxúria (el Castell Cartelós ff. 109vb-111va, la Donzella Leprosa ff. 113va-116ra i la Font Bullent ff. 123va-124rb).

Després de la seva mort, la Germana de Perceval es descriu ja com una santa («la sancta puncela», f. 114vb). La seva santedat es fa palesa per mitjà de la conservació del seu cos,²⁶ per les olors que l'envolten²⁷ i per una carta, a mode de confessió, en la qual es revela el seu itinerari espiritual i es dona testimoni i fe de la seva peregrinació

21. «e lavos tramatem a tots los metgas que nos sebem prop ni lunny e no ach nagu que de sa matgia nos sebes aydar ne conselar; e a le darrera nos dix .j. vel home savi de moltes coses que si nos podiam evar .j. ascudela plena de sanch de puncela qui fos verga en volentat hi en hobre e fos fila de Rey e da regine, e sor de Perseval lo Gales, e hom na untas le dona, ela garia mantinent» (f. 113vb). Recordem que per tal de guarir la Donzella Leprosa són sacrificades quaranta donzellas («si trobaren al cab duna capela .j. samentiri molt bel, tot ple darbres fulats e de erba vart e fo ple de carnes que be ni podia aver tro a .xxxx. hi eran bels e richs e no semblava que sol hi agues tocat le tampesta ne sa via, car la gayan los cosos de les bones puncelas que per la dona de layns eran mortes», f. 116ra), de les quals dotze són filles de reis («quay avie .xij. files de Rey e totes les altres puncelas eran dalt linatge», f. 116ra).

22. «Yo son a le mort per vostre gario, per amor de Deu pregats per la mia anima, car yo son vunguda a ma fi» (f. 114rb).

23. També s'utilitza la forma francesa Estrangues Rangues (per exemple, «Estrangues Rangues» f. 113rb).

24. «Bels senyors, dix la donzela, veus asi le corage quay dau entrar, que yo la fiu de la cose de sobre mj que yo avie pus car, so as de mos cabels, car lo yorn de Pantegoste que vos fos caveler, senyor Galeas, avie yo encare lo pus bel cab de cabels que nula puncela pogues aver, mas axi tost con yo sebi que agaste vantura mera aparelade, sim covanch a fornir dels meus cabels e fuma tondre lo cab e fiuna la corage aytal con vos podets veser» (f. 108vb).

25. Recordem que les dames havien d'amagar els seus cabells amb una lligadura, mentre que a les donzelles se'ls permetia mostrar-los. El cabell solt amb el significat de disponibilitat és un motiu folklòric.

26. «e viu al mig de la nau .j. lit bel e rich e an mig loch daqal li si yaye .j. puncela morte, cuberta que no li parach sino la fas» (f. 116va).

27. «e viu .j. nau aribade sens vela e sens axarsia e vanch en sela part hi entra dins en la nau e axi tost con el hi entrat si li fo senblant qal sentis totes les bonas holos del mon» (f. 116va).

terrestre i marítima (Leupin 1989),²⁸ que la durà a Sarràs, on serà enterrada al costat del seu germà, Perceval, al Palau Espiritual.²⁹

5. L'anàlisi de la «biografia» de la Germana de Perceval, així com la seva comparació amb la resta de personatges femenins, mostra que *La Questa del Sant Grasal* va oferir al públic català de la Plena i Baixa Edat Mitjana, i més concretament a les dames i donzelles, de la noblesa i de la reialesa, que tenien la possibilitat d'accedir a la lectura o audició d'obres de la literatura artúrica, uns models per tal de reflexionar sobre com entendre la complexitat de l'Amor i enfrontar-s'hi, i sobre com s'han de comportar en els diferents estats de la seva existència. Donava, en conclusió, una sèrie de respostes a les suggestions femenines.³⁰

ANTONIO CONTRERAS MARTÍN
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AURELL & PUIGARNAU 1998: A. Aurell i Alfons Jaume-Puigarnau, *La cultura del mercader en la Barcelona del segle XV*, Barcelona, Omega.
- BELTRAN 1990: Vicenç Beltrán, *La cançió tradicional de la Edat de Oro*, Barcelona, Planeta.
- BÉRIAC 1988, François Bériac, *Histoire des lépreux au Moyen Age. Une société d'exclus*, París, Imago.
- BOHIGAS 1961: Pere Bohigas, «La matière de Bretagne en Catalogne», *Bulletin Bibliographique de la Société Internationale Arthurienne*, 13, 81-89.
- BROOKE 1989: Christopher Brooke, *The Medieval Idea of Marriage*, Oxford, Clarendon Press.
- BROWN 1988: Peter Brown, *The Body and Society. Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, Nova York, Columbia University Press.
- BRUMMER 1989-94: Rudolf Brummer, «Algunes notes sobre una versió catalana gairebé oblidada de la *Questa del Saint Graal*», a *Misc. Fuster*, I, 27-35.
- BRUNDAGE 1987: James A. Brundage, *Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe*, Chicago, The University of Chicago Press.

28. «viu sobre el cab .j. breu, hi el lo pres e lo desplega e trobay letras que dayen axi: Este donzela fo sor de Perseval lo Gales e fo tots yorns ver<ay>[gle en volentat hi an hobre, hi este donzela fo sela qui cambia le coraga a lespace Estrangues Rangues que Galeas fil de Lancalot del Lach porte» (f. 117ra).

29. «e antraren en la nau hon la donzela era, la sor de Perseval, hi els la praseran ab lo lit ensems e la soteraren molt ricament, axi com hom devia fer fila de Rey» (f. 129ra).

30. El prestigi de *La Questa del Sant Grasal* perdurà almenys fins al 1450, com testimonien les biblioteques de nobles i mercaders de Barcelona, en les quals abunden els textos devots i escassegen les obres de ficció, llevat d'aquesta (Aurell-Puigarnau 1998, Ruiz-Domènec 2001).

- Codicus Ambrosianus I. Sup* de la Biblioteca Ambrosiana de Milà.
- COMBARIEU 1996: Micheline de Combarieu, «Les Quêteurs de Merveilles. Étude sur la *Quête del Saint Graal*», *RLaR*, 100, 63-90.
- CONTRERAS 2000: Antonio Contreras Martín, «Lanzarote del Lago, Arturo y Ginebra en la literatura artúrica castellana», a *Actas AHLM* 8, I, 547-558.
- CONTRERAS 2003 en premsa: Antonio Contreras Martín, «Las mujeres en *A Demanda do Santo Graal* gallegoportuguesa: reflexiones sobre la reina Ginebra», a *VII Congreso Internacional de Estudios gallegos (Barcelona, 28-31 de Maio, 2003)*, en premsa.
- CONTRERAS 2005: Antonio Contreras Martín, «Aportación al estudio de *La Questa del Sant Graal* catalana: las apariciones del Grial», a *Actes AHLM* 10, en premsa.
- CRESCINI & TODESCO 1917: Vincenzo Crescini i Venanzio Todesco, *La versione catalana della Inchiesta del San Grasal*, Barcelona, IEC.
- DAY 1995: Linda Day, *Three Faces of a Queen: Characterization in the Books of Esther*, Sheffield, Sheffield Academic Press.
- DUBY 1981: Georges Duby, *Le chevalier, la femme et le prêtre. Le mariage dans la France féodale*, París, Hachette.
- DUBY 1983: Georges Duby, *Que sait-on de l'amour courtois?*, Nova York, Oxford University Press.
- EIXIMENIS 1981: Francesc Eiximenis, *Lo libre de les dones*, ed. Frank Naccarato et alii, Barcelona, Curial, 2 vols.
- EIXIMENIS 2003: Francesc Eiximenis, *Àngels e demonis*, ed. Sadurní Martí, Barcelona, Quaderns Crema.
- ENTWISTLE 1925: William J. Entwistle, *The Arthurian Legend in the Literature of the Spanish Peninsula*, Londres-Toronto-Nova York, J. M. Dent-E. P. Dutton.
- FLANDRIN 1993: Jean-Louis Flandrin, *Un temps pour embrasser: Aux origines de la morale sexuelle occidentale (VIe-XIe siècles)*, París, Flammarion.
- FUENTE 2003: María Jesús Fuente, *Reinas medievales en los reinos hispánicos*, Madrid, La esfera de los libros.
- GARCÍA BALLESTER 2001: Luis García Ballester, *La búsqueda de la salud. Sanadores y enfermos en la España medieval*, Barcelona, Península.
- JACQUART & THOMASSET 1985: Danielle Jacquart i Claude Thomasset, *Sexualité et savoir médical au Moyen Age*, París, Presses Universitaires de France.
- KARCZWESKA 1998: Kathryn Karczweska, *Prophecy and the Quest for the Holy Grail. Critiquing Knowledge in the Vulgate Cycle*, Nova York, Peter Lang.
- KENNEDY 1986: Elspeth Kennedy, *Lancelot and the Grail. A Study of the Prose Lancelot*, Oxford, Clarendon Press.
- KÖLHER 1990, Erich Kölher, *La aventura caballeresca. Ideal y realidad en la narrativa cortés*, Barcelona, Sirmio.
- KRAUS 1982: Henry Kraus, «Eve and Mary: Conflicting Images of the Medieval Woman», a *Feminism and Art History: Questioning the Litany*, ed. Norma Broude i Mary D. Garrard, Nova York, Harper and Row, 86-92.
- LEUPIN 1989: Alexandre Leupin, *Barbarolexis. Medieval Writing and Sexuality*, Cambridge, MASS-Londres, Harvard University Press.
- MARTINES 1994-97: Vicent Martines, «Del *Girart de Rosselló* a la *Questa del Sant Graal*: "Durement ama Déu e Ternitaz lo caveler benuhirat"», a *Misc. Colón*, III, 23-36.

- MARTINES 1995a: Vicent Martines, «La versió catalana de la *Queste del Saint Graal* i l'original francès», a *Actes AHLM* 5, III, 241-252.
- MARTINES 1995b: Vicent Martines, *Els cavallers literaris. Assaig sobre literatura cavalleresca catalana medieval*, Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- MARTINES 1996: Vicent Martines, «Tiempo y espacio en la versión catalana de la *Queste del Saint Graab*», *HR*, 64, 373-390.
- MARTÍNEZ DOMÍNGUEZ 2001: José Antonio Martínez Domínguez, *Os clérigos na Idade Media*, A Coruña, Toxosoutos.
- MARTÍNEZ FERRANDO *et alii* 1980: J.E. Martínez Ferrando, Santiago Sobrequés i Enric Bagué, *Els descendents de Pere el Gran*, Barcelona, Vicens Vives.
- MORRIS 1982: Rosemary Morris, *The Character of King Arthur in Medieval Literature*, Cambridge, Cambridge University Press.
- NEWMAN 2003: Barbara Newman, *God and the Goddesses. Vision, Poetry, and Belief in the Middle Ages*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- PELIKAN 1996: Jaroslav Pelikan, *Mary Through the Centuries. Her Place in the History of Culture*, New Haven-Londres, Yale University Press.
- RENEO 1995: Xavier Renedo i Puig, *Edició i estudi del «Tractat de Luxúria» del Terç del Crestià de Francesc Eiximenis*, tesi doctoral, Bellaterra, Publicacions en microfita de la UAB.
- RIQUER 1993: Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas, *Història de la literatura catalana*, Barcelona, Ariel, 11 vols, I-III.
- RIQUER I. 1997: Isabel de Riquer, «La réception du *Graal* en Catalogne au Moyen Age», a *Transferts de Thèmes, Transferts de Textes. Mythes, Légendes et Langues entre Catalogne et Languedoc*, ed. Marie-Madeleine Fragonard i Caridad Martínez, Barcelona, Promociones Publicaciones Universitarias, 49-60.
- RUBIÓ I BALAGUER 1984-85: Jordi Rubió i Balaguer, *Història de la literatura catalana*, Barcelona, PAM, 3 vols.
- RUBIÓ I BALAGUER 1985: Jordi Rubió i Balaguer, *Vida española en la época gòtica*, Barcelona, PAM.
- RUBIÓ I LLUCH 2000: Antoni Rubió i Lluch, *Documents per la història de la cultura catalana medieval* ed. Albert Balcells i Albert Hauf, Barcelona, IEC, 2 vols.
- RUÍZ-DOMÈNEC 1986: José Enrique Ruíz-Domènec, *La mujer que mira. Crónicas de la cultura cortés*, Barcelona, Quaderns Crema.
- RUÍZ-DOMÈNEC 1993: José Enrique Ruíz-Domènec, *La novela y el espíritu de la caballería*, Barcelona, Mondadori.
- RUÍZ-DOMÈNEC 1999: José Enrique Ruíz-Domènec, *El despertar de las mujeres. La mirada femenina en la Edad Media*, Barcelona, Península.
- RUÍZ-DOMÈNEC 2001: José Enrique Ruíz-Domènec, *El rei, el burgès i el cronista. Una història barcelonina del segle XIII*, Barcelona, Reial Acadèmia de Doctors.
- RUÍZ-DOMÈNEC 2003: José Enrique Ruíz-Domènec, *La ambición del amor. Historia del matrimonio en Europa*, Madrid, Aguilar.
- SHARRER 1977: Harvey L. Sharrer, *A Critical Bibliography of Hispanic Arthurian Material. I Texts. The Prose Romances Cycles*, Londres, Grant & Cutler.
- SOLDEVILA 1971: *Les Quatre Grans Cròniques*, ed. Ferran Soldevila, Barcelona, Selecta.
- TASIS 1980: Rafael Tasis i Marca, *Pere el Cerimoniós i els seus fills*, Barcelona, Vicens Vives.
- TAVANI 1980: Giuseppe Tavani, «Literatura i societat a Barcelona entre la fi del segle XIV i el començament del XV», a *Actes AILLC* 5, 7-40.

- TRAXLER 200: Janina P. Traxler, «Dying to Get to Sarras: Perceval's Sister and the Grail Quest», a Dhira B. Mahoney, *The Grail. A Casebook*, Nova York-Londres, Garland, 261-278.
- WILLIAMS 2001: Andrea M.L. Williams, *The Adventures of the Holy Grail. A Study of «La Queste du Saint Graal»*, Oxford, Peter Lang.